

פרשת
וארא

שיג שיח-הרב יונתן זקס

שְׁלַחְתִּנִּי? וּמֵאֵז בְּאֵתִי אֶל פְּרַעֲהַ לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הֲרַע לְעַם הַזֶּה, וְהִצַּל לֹא הִצַּלְתָּ אֶת עַמְּךָ” (ה, כב-כג).

בפרשת השבוע הנוכחית, אפילו כאשר ה' שב ומבטיח למשה שבני ישראל ייצאו ממצרים ושולח אותם שוב אל פרעה, משה עונה, "הֲיֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי, וְאִיךָ יִשְׁמְעֵנִי פְּרַעֲהַ, וְאֲנִי עֶרְל שְׁפָתַיִם?" (ו, יב).

יש כאן מסר מתמשך. מנהיגות, אפילו מנהיגות מן הסדר הנעלה ביותר, נושאת לא פעם את חותם הכישלון. הציירים האימפרסיוניסטים הראשונים נאלצו לארגן את התערוכה שלהם בעצמם, כי שום גלריה בפריז לא הסכימה להציג את ציוריהם. בביצוע הבכורה של "פולחן האביב" מאת סטרווינסקי קמה מהומה והקהל שאג בזו. וינסנט ואן-גוך הצליח למכור כל ימי חייו רק תמונה אחת, אף על פי שאחיו תיארו היה סוחר אמנות.

כך גם אצל מנהיגים. לינקולן ידע כישלונות רבים מספור לאורך מלחמת האזרחים. בתקופתו נחשב אישיות שנויה במחלוקת ורבים שנאו אותו. מהטמה גנדי לא הצליח להגשים את חלום איחודם של מוסלמים והינדים לאומה אחת. נלסון מנדלה בילה עשרים ושבע שנים בכלא והואשם בבגידה ובהסתה לאלימות. צ'רצ'יל נחשב סוס מת בזירה הפוליטית של שנות השלושים, ואפילו לאחר הנהגתו ההרואית במלחמת העולם השנייה נשלח הביתה בבחירות הראשונות לאחר סיום המלחמה. רק במבט לאחור הגיבורים מתגלים לעינינו כגיבורים, והמהמורות שניגפו בהן - כאבני דרך אל הניצחון.

בכל זירה, אם גבוהה ואם נמוכה, אם קודש ואם של חול, מנהיגים נבחנים לא בהצלחותיהם אלא בכישלונותיהם. לפעמים קל מאוד להצליח. התנאים בשלים. האקלים הכלכלי, הפוליטי או האישי נוח. כשיש בום כלכלי, רוב העסקים משגשגים. בחודשים הראשונים לאחר בחירות, המנהיג שהרכיב ממשלה נישא על כנפי הכריזמה שהעניק לו הניצחון. בשנה הראשונה, רוב הנישואים מאושרים. בזמנים טובים, אין צורך בכישרון מיוחד כדי להצליח.

אבל אז האקלים משתנה. תמיד זה קורה, כמוקדם או במאוחר. ואז רבים נופלים: עסקים, פוליטיקאים, נישואים. יש זמנים - יש מועדים, אם תרצו - שאפילו אנשים גדולים מועדים בהם. ברגעים האלה נבחן האופי. בני האדם הדגולים אינם אלה שאף פעם אינם נכשלים. בני האדם הדגולים הם אלה העומדים בכישלון וממשיכים קדימה, אלה המסרבים לתבוסה, אלה שלעולם אינם מוותרים ואינם נכנעים. הם ממשיכים לנסות. הם לומדים מכל טעות. הם רואים בכישלון חוויה

פרשת וארא להתגבר על הכישלונות הרב יונתן זקס

תחילה נראה היה ששליחותו של משה צולחת. הוא פחד שבני ישראל לא יאמינו בו, אבל ה' נתן בידו אותות ומופתים, ואת אחיו אהרן מונה לדבר בשמו. "וַיַּעַשׂ הָאֱתֹת לְעֵינֵי הָעָם", מספרת התורה, "וַיֵּצֵאוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת עֲנָנִים, וַיִּקְרֹוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ" (שמות ד, ל-לא).

אבל אז הדברים התחילו להשתבש - והמשיכו והשתבשו. הופעתו הראשונה של משה לפני פרעה היא הרת אסון. פרעה מסרב להכיר בה'. הוא דוחה את דרישתו של משה לשלח את עמו לזבח במדבר. הוא מכביד עוד את ידו על בני ישראל העבדים. מכסת הלבנים שנדרש מהם לייצר נשאת כשהייתה, אך מעתה עליהם לקושש בעצמם את התבן הדרוש לייצורן. העם המוכה זועם על משה ואהרן: "יֵרָא ה' עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט אֲשֶׁר הִבְאַשְׁתֶּם אֶת רִיחֹנּוּ בְּעֵינֵי פְּרַעֲהַ וּבְעֵינֵי עַבְדֵי וַלֵּת חָרִב בְּיָדָם לְהַרְגֵנוּ" (ה, כא).

משה ואהרן חוזרים אל פרעה ומחדשים את הבקשה. הם מחוללים מופת - הופכים מטה לנחש - אך פרעה אינו מתרגש. גם החרטומים שלו יכולים לעשות זאת. בשלב הבא הם ממיטים עליו את הראשונה בעשר המכות, אך הוא שוב אדיש. הוא לא ישלח את בני ישראל. וכך זה נמשך, תשע פעמים. משה עושה כל מה שבכווחו לעשות, ומגלה שדבר אינו משתנה. בני ישראל עודם עבדים.

אנחנו חשים בלחץ שמשה נתון בו. אחרי הכישלון הראשון, בסוף פרשת השבוע שעבר, הוא פונה אל ה' ומתאונן מרה: "לָמָּה הֲרַעַתָּה לְעַם הַזֶּה? לָמָּה זֶה

תורף דבריו של הרב הוטנר הוא שאי אפשר להגיע לגדלות בלי לחוות כישלונות. ישנן פסגות שרק מי שנפל תחילה יכול לטפס אליהן.

שנים רבות התנוסס על שולחן העבודה שלי ציטוט של נשיא ארצות הברית בשנות העשרים קלווין קולידג', ששלח לי חבר שידע כמה קל להתייאש. כך אמר: "אין בכל העולם תחליף להתמדה. לא הכישרון: אין דבר נפוץ מלא-יוצלחים מוכשרים. לא הגאונות: גאונים שלא זכו להכרה הם תופעה כה נפוצה, שהדבר היה כמעט למטבע לשון. גם לא ההשכלה: העולם מלא באנשי הפקר משכילים. רק בהתמדה ובנחישות אפשר להשיג הכול". התמדה ונחישות, ולצדן סייעתא דשמיא, עזרת ה'. אלוהים אינו מתייאש מאתנו אף פעם, אפילו כאשר אנו מתייאשים מעצמנו.

משה רבנו הוא, גם בהקשר זה, דמות מופת עילאית. למרות כל הכישלונות המתועדים בפרשת שמות ובפרשת וארא הוא התעקש והתמיד, עד שזכה ועליו נאמר באחרית ימיו "וּמֹשֶׁה בֶּן מֶאָה וָעֶשְׂרִים שָׁנָה בָּמָוֶתוֹ, לֹא כָהָתָה עֵינָו וְלֹא נָס לָחֶה" (דברים לד, ז).

יש כאב בהפסד, בעכבה ובאכזבה. הם כאבו אפילו למשה. ברגעים של דכרוך וייאוש חשוב שנזכור שגם הגדולים ביותר נכשלו. הם קמו והמשיכו - ומכך באה להם גדולתם. הדרך אל פסגת ההצלחה עוברת בגיאיות רבים של כישלון. אין דרך אחרת.

מלמדת. מכל סירוב לתבוסה הם יוצאים חזקים יותר, חכמים יותר ונחושים יותר. זהו סיפור חייו של משה בפרשת השבוע שעבר ובפרשת השבוע שלנו.

ג'ים קולינס, אחד מגדולי הכותבים על מנהיגות, אומר זאת יפה:

לא היעדר קשיים הוא אות ההיכר המבחין בין הגדולים-באמת לבין המצליחנים-גרידא, כי אם היכולת לצאת מחוזקים מכישלונות, ואפילו מאסונות הרסניים... נתיב היציאה מהחושך מתחיל באותם עקשנים-להכעיס שאינם יודעים כניעה מהי. דבר אחד הוא לספוג תבוסה מטלטלת... ודבר אחר לחלוטין הוא לוותר על הערכים ועל השאיפות העושים את המאבק לראוי. כישלון אינו מצב פיזי כפי שהוא מצב נפשי; הצלחה פירושה ליפול ולקום, פעם ועוד פעם, בלי סוף.¹

הרב יצחק הוטנר כתב מכתב מופלא לתלמיד שהיה מרוכך מכישלונו המתמשך בלימוד הגמרא:

רעה חולה היא אצלנו, שכאשר מתעסקים אנו בצדדי השלמות של גדולינו, הננו מטפלים בסיכום האחרון של מעלתם. מספרים אנו על דרכי השלמות שלהם, בשעה שאנו מדלגים על המאבק הפנימי שהתחולל בנפשם. הרושם של שיחתנו על הגדולים מתקבל כאילו יצאו מתחת יד היוצר בקומתם ובצביונם...

התוצאה מזה היא כשנער בעל רוח, בעל שאיפה, בעל תסיסה מוצא בעצמו מכשולים, נפילות, ירידות, הרי הוא דומה בעיניו כבלתי "שתול בית השם"....

אבל דע לך, חביבי, ששורש נשמתך הוא לא השלווה של היצר-הטוב, אלא דווקא מלחמתו של היצר-הטוב... באנגלית אומרים Lose a battle and win the war (הפסד קרב, ותנצח מלחמה). בוודאי שהנך נכשל ועומד להיות נכשל (אין בזה משום פתיחת פה לשטן) ובכמה מערכות תיפול שרוד. אבל אני מבטיח לך שלאחר הפסד כל המערכות תצא מן המלחמה כשזר הניצחון על ראשך...

החכם מכל אדם אמר "שבע יפול צדיק וקם", והטיפשים חושבים כי כוונתו בדרך רבותא: אף על פי שבע יפול צדיק, מכל מקום הוא קם. אבל החכמים יודעים היטב שהכוונה היא שמהות הקימה של הצדיק היא דרך ה'שבע נפילות' שלו.²

מגיד - בית להגות יהודית

הצטרפו לרשימת התפוצה

מגיד

1 Jim Collins, How the mighty fall: and why some companies never give in, New York, Harper Collins, 2009, 123.

2 הרב יצחק הוטנר, ספר פחד יצחק: איגרות וכתבים, ניו יורק: גור אריה, תשנ"ח, איגרת קכת, עמ' 217-218.